

אלי' ח. י. פולטורק
פומונה נ.י.

שכחו לקרות פר' ר"ח בשבת

גופא דעובדא הכי הוי. בצפרא דשבתא רבא, לפני בוא יום הגדול והנורא, אתחלתא דגאולה, שמקצת מאנ"ש נוהגים לעלות בשבת זו לתורה, ארגנו כמה מתפללי ביהכ"נ מניין לקריה"ת, להקדים רינה¹ לתפילה, אלא שהוציאו רק ס"ת אחד, ובטעות קראו מפטיר מפרשת השבוע במקום חיובא דיומא בפרשת ר"ח, ולפני הגבהה שמו לב לטעותם. ואנכי תולעת ולא איש, אך במקום שאין איש, ונפשם בשאלתם מה עליהם לעשות, הוריתי להם שיעלו עולה נוסף למפטיר של ר"ח, וימשיכו כרגיל בקריאת הפטורת ר"ח ע"י מי שעלה למפטיר של ר"ח (ומי שעלה אחרון, אף שקראוהו למפטיר, אך מכיוון שקרא מפרשת השבוע ועלה מפטיר אחריו, יחשב למוסיף על הקרואים, ואינו צריך לעלות שוב²).

¹ראה ירושלמי ר"ה פ"ד ה"ח, הקשיבה רינתי זו רינן תורה, ובקה"ע שם שהיינו קריה"ת.

² הערת ידי"ג הגה"ח הר"ר יוחאי דניאל שליט"א: לענ"ד אינו נכון לעלות אחר למוספים, משום שא' כבר אמרו קדיש, ב' כוונתו הייתה לקריאת היום ולא למוסיפים, וג' אין מנהגנו לעלות מוסיפים. ומצינו בפוסקים בפ"י שאין לעלות מוסיפים לאחר קדיש: ראה שו"ת ירך יעקב (לרבי יעקב ארגואיטי) ח"א סי' י"ט, שכתב שמסתבר שכבר אחרי המשלים אין להוסיף. אך אחרי קדיש הוא מין הדין לכאורה עיין שו"ע סי' רפ"ב ס"ו (על דין הרא"ש שהביא כת"ר בהערה) ובמשנ"ב שם ס"ק ל"ג. בשו"ת 'ויצבור יוסף' ח"א סי' כא, דן באפשרות להוסיף עולה אפילו אחרי הקדיש, כאשר המפטיר קורא בספר אחר, ויקראו פעמיים את המפטיר, והביא מקורות לכאן ולכאן והסיק שאין לעשות כן (וא"כ כ"ש שהוא באותו ספר). וכן משמע בפ"י בכה"ח תרפ"ה ס"ק ז', שאותו אחד יעלה, כמובן רק באותו ספר. ברם בשו"ת באר משה ח"א סי' א אות ד, נראה מדבריו שעל פי השיטה המתירה להוסיף עולים שיקראו שוב ושוב את אותה הקריאה, אפילו כאשר הסתיימה הקריאה לגמרי אין מניעה לשוב ולקרוא. וא"כ מאחר ואם היה מדובר בשני ספרים בהחלט לא הייתי מציע לעשות כנ"ל משום פגמו של ראשון, אך מאחר והוא אותו הספר, לענ"ד היה להמשיך איתו, ואי משום שלא תהא ברכתו לבטלה, הרי יכול בסב"ל לסמוך על המג"א (אף שהאחרונים נחלקו עליו) שכיון שהתחיל לקרוא שוב לא צריך לברך. אך גם ללא שנסמוך עליו לענ"ד אעפ"י שיצטרך לברך שוב, כן יש לנהוג כנ"ל, ככל עולה שהייתה טעות במקום קריאתו, ומעולם לא שמענו בפוסקים

אמנם, נסתפקתי בנוגע לקדיש, שבכגו"ד כותב בשערי אפרים שער ח' כו"כ פעמים (ומשם למשנ"ב תר"א סק"א, תרפ"ה סק"ב) שיאמר קדיש שוב אחרי המפטיר, מכיוון שלא כיוון לקריאה זו כשאמר קדיש אחרי שביעי. אבל מאידך, הרי קיי"ל כהרא"ש שאם קרא ו' ואמר קדיש, אינו אומר קדיש פעם ב', וגם מסופקני עם דבריהם עולה בקנה אחד עם דברי כ"ק אדה"ז, שהביא רק טעם אחד לקדש של קריה"ת—שהוא תקנת רבנן סבוראי להפסיק בין הקרואים העולים למניין למפטיר (שוע"ר רפ"ב סי"ב), ובפרט לאור הקפידה אצלנו שלא להרבות בקדישים, כמבואר בכ"מ באג"ק כ"ק אדמו"ר מה"מ שליט"א, וגם שלא להפסיק בין מפטיר להפטורה (שיחת י' שבט תשכ"ג), ונעשה בשרי חידודין חידודין על שלא היו ד"ת מחודדים בפי. עכ"פ, למעשה, חשבתי ששב ואל תעשה עדיף, ולא הוריתי לחזור על הקדיש. ע"כ חגרתי מתני ללבן הלכתא ולראות אם שגיתי בהוראתי.

גדר קריאת התורה של ר"ח

לפני שנדון בהנ"ל, יש לחקור בגדר קריה"ת של ר"ח (אף שאינו נוגע לענייננו כ"כ). הנה מצאנו כמה דרגות בחיוב קריאת התורה, תקנת מרע"ה וב"ד (נביאים ראשונים), תקנת עזרא

חידוש זה להצילו מברכה לבטלה שיהפוך להיות מוסיף, ולכאורה הטעם פשוט מאחר ולא נתכוון לזה כנ"ל, וכ"ש לשיטתנו שכלל לא נוהגים בזה, וק"ו שהוא אחר המפטיר שלכאורה אינו יכול להיות מוסיף. עכ"ל.

אולם במחכת"ר, על משמרתי אעמודה, שכל הפוסקים הנ"ל דנים לכתחילה, ואין לדון מלכתחילה לבדיעבד. ואינני רואה שום סיבה להחשיב מה שעלה כבר כמאן דליתא ולהחשיב ברכותיו לברכות לבטלה ח"ו. לכן לענ"ד ברור שיש להעלות עוד אחד למפטיר, לא מבעיא בב' ספרים, (ופשוט שבמקרה זה צריך להוציא עוד ספר ולא לגלול בצבור), אלא אפי' בספר א'. ולא שייך בנדו"ד לסמוך על שיטת המג"א שימשיך לקרוא בלא ברכה, שהרי כאן כבר בירך אשר נתן לנו והפסיק בהפסק גמור. וגם אין לדמות למי שהראו לו מקום לא נכון, שבעצם יש להקשות זאת בכל אופן שהראו או התחילו הקריאה הלא נכונה—למה לא נקרא במקום ההוא להצילו מברכה לבטלה? אלא פשוט שלא שייך לקרוא קריאה לא נכונה ולקלקל את הציבור בקריאתו בכדי להציל את היחיד. וגם משום טרחא דצבורא (די"א שהוא מה"ת) לא שייך לעשות כן. וראה בארוכה בשו"ת משנה הלכות ח"ח סי' ק"ד.

ואנשי כנה"ג, תקנה יותר מאוחרת (חנוכה, שלכן אין מדקדקין בקריאתה³), ותקנת הגאונים⁴ (קריאת המוספין במועדות).

וכמה נפק"מ בדבר: 1) איזה קריאה נדחית מפני חברתה (ראה בארוכה לקמן), 2) איזה קריאה קודמת (ראה נוב"י תניינא סי' י"א דקריאת חנוכה לגבי ר"ח לאו כלום הוא ולכן צריך להקדים של ר"ח אף אם התחיל של חנוכה), 3) באם ירצו ב"ד אחר לבטל את התקנה, צריך להיות גדול ממנו בחכמה ובמניין (ראה חת"ס על הש"ס בסיומא דמגילה), 4) מה שחידש אדה"ז בסברה"נ פ"ב הי"ב שבתקנת מרע"ה ראוי להחמיר בספיקו כעין ספק של תורה.

איתא בירושלמי מגילה פ"ד ה"א: "משה התקין את ישראל שיהו קורין בתורה בשבתות ובימים טובים ובראשי חדשים ובחולו של מועד שנאמר וידבר משה את מועדי ה' אל בני ישראל. עזרה התקין לישראל שיהו קורין בתורה בשני ובחמישי ובשבת במנחה". (ובפנ"מ שם שר"ח נמי איקרי מועד.) ברייתא זאת נשנית להלכה ברי"ף יג, א וברא"ש פ"ג ס"ג, ומשם הובאה ביתה יוסף, ריש סי' קל"ז, וכן הוא במג"א בריש סי' קל"ה, דגומ"ר שם, פרמ"ג פתיחה לסי' קל"ה בא"א. וכן הוא במס'

³ מגילה כט, ב.

⁴ תוס' מגילה ל, ב בד"ה השאר, שוע"ר רפ"ב סעי"ג. וראה בתוס' שם שסמך לדבר בגמ' שם לא, ב (ובתענית כז, ב): "אמר אברהם לפני הקב"ה רבש"ע וכו' אמר לו הקב"ה כבר תקנתי להם סדר קרבנות, כל זמן שקורין בהן מעלה אני עליהם וכו'". וראה בתוס' שם כג, א בד"ה כיון, כמה טעמים למה אין קוראים במוספי שבת.

סופרים בריש פ"י. וכן משמע ברש"י מגילה לא, א בד"ה שנאמר וידבר משה, דהילפותא⁵ של וידבר משה אכולה מתני' קאי⁶.

אמנם, בשוע"ר מצינו דבר פלא. ברפ"ב ס"א כתב: "כבר נתבאר בסי' קל"ה⁷ שמשנה רבינו תיקן להם לישראל שיהיו קורין בספר תורה חמשה גברי **ביום טוב** וששה **ביום הכיפורים** וז' **בשבת** בשביל המעלה והקדושה יתירה שיש בכל אחד על חבריו הוסיף בו איש אחד". ולא הזכיר קריאות חוה"מ ור"ח בד' גברי—דלא כהמג"א בפתיחה לסי' קל"ה—שלפי הירושלמי הנ"ל, גם הם מתקנת מרע"ה, וטעמא בעי.

וכן איתא בסי"ג: "ביום שמוציאים ב' ספרים נוהגים להשלים המנין בספר ראשון והמפטיר קורא בשני אין צריך לומר בימים שספר השני אינו אלא מתקנת הגאונים כגון בכל יום טוב שקורין פרשת המוספין בספר ב' וקריאת פרשה זו אינו אלא מתקנת הגאונים כמו שיתבאר בסי' תפ"ח בודאי די במה שקורא אותה המפטיר אף על פי שאינו קוראה אלא בשביל כבוד התורה אלא אפילו **בימים שקריאת הפרשה שבספר שני הוא מתקנת אנשי כנסת הגדולה כגון ראש חודש שחל בשבת** וד' פרשיות שבחדש אדר אעפ"כ יכול המפטיר לקרותה אף על פי שאינו קוראה אלא בשביל כבוד התורה שהרי קריאת הפרשה בכל שבת היא מתקנות משה רבינו ע"ה ואעפ"כ היה המפטיר משלימה בימי חכמי הגמרא".

⁵ אמנם, י"א שזו דרשה גמורה וחובת קריה"ת היא מדאורייתא (ראה ב"ח סי' תרפ"ה סק"א), אך רוב האחרונים דחו דבריהם (ראה פרמ"ג בפתיחה לסי' קל"ה בא"א, פר"ח סי' קל"ט), ומפורש בתוס' מגילה יז, ב בד"ה כל התורה שהוא מדרבנן, ולאפושי פלוגתא לא מפשינן, וראה לקו"ש חכ"ט ע' 414 שתמוה לומר שהיא מה"ת, אך ראה בשו"ת מהר"ם בריסק סי' ו' שמחלק בין קריה"ת של יו"ט לשאר קריאות, ואכמ"ל.

⁶ אולם כבר עמדו על רש"י שאין התעניות ומעמדות וכו' בכלל 'מועד'. וכן א"א לומר שקריאת חנוכה ופורים היא מתקנת מרע"ה. וראה בשפתי חכמים שם, וראה להלן בביאור כ"ק אדמו"ר מה"מ שליט"א בדברי רש"י.

⁷ סימן זה בשוע"ר לא הגיע לידנו.

וצריך ביאור, שלכאורה דברי אדה"צ והצ"צ סותרים את הירושלמי הנ"ל וכל הראשונים והאחרונים שהלכו בעקבותיו!

וכן הוא בצ"צ סי' ע"ה בד"ה מג"א סק"ח, שמסיק שאין לברך על ס"ת פסול "אפילו בשבת ויו"ט בשחרית שהקריאה מתקנת משה רבינו ע"ה". וכן הוא בפס"ד בחדושים על הרמב"ם פ"א ה"ד. הוי אומר ששאר הקריאות אינם מתקנת מרע"ה, דלא כהירושלמי (ולכאורה אף דלא כהבבלי בב"ב שקריאת בו"ה היא מתקנת מרע"ה).

איברא, כד דייקת שפיר, מוכח שאדה"צ הלך בעקבות הנשר הגדול. בהל" תפילה פי"ג ה"ה כתב הרמב"ם: "מפסיקין למועדות וליום הכיפורים וקוראין בענין המועד, לא בסדר השבת. ומשה רבינו תיקן להן לישראל⁸ שיהיו קוראין בכל מועד ענינו, ושואלין ודורשין בענינו של יום בכל מועד ומועד". הוי אומר, שאין קריאת ר"ח בכלל תקנת מרע"ה, ולכן אינו דוחה פרשת השבוע.⁹

אלא שעדיין צריך ביאור למה שבקו הרמב"ם ואדה"צ ברייתא ערוכה בירושלמי, כשלכאורה לא מצינו בתלמודא דילן מי שחולק על זה?

⁸ כבר למדנו בפ"ב ה"א: "משה רבינו תיקן שיהיו קוראין בתורה ברבים בשבת ובשני ובחמישי בשחרית, כדי שלא ישהו שלשה ימים בלא שמיעת תורה. ועזרא הסופר תיקן שיהיו קוראים כן במנחה בכל שבת, משום יושבי קרנות, וגם הוא תיקן שיהיו הקוראים בשני ובחמישי שלשה בני אדם, ולא יקראו פחות מעשרה פסוקים".

⁹ ואין להקשות למה דוחה קריאת בו"ה, שגם הם מתקנת מרע"ה, שהתקנה של בו"ה הוא שלא יעברו ג' ימים בלי תורה (ב"ק פב, א, רמב"ם הל' תפילה פי"ב ה"א), ולא דווקא קריאה מסוימת. משא"כ קריאת שבת, שהתקנה הייתה לקרות את כל התורה כולה במשך זמן מסוים (וכידוע חילוקי המנהגים בזה בין א"י ובבל ובתוך א"י גופא), ולהעלות ז' גברי בקריאה זו דווקא. ולכן במקרה שקראו פרשה אחרת בבו"ה, אינו מעכב, (לדוד אמת להחיד"א סי' ט' סק"ד, ערוה"ש קל"ה אות ה' (אם לא סיימו את הקריאה, ימשיכו בעלייה הבאה בפרשת השבוע), כה"ח סק"ה וסק"ז בשם בית עובד ויפה ללב ועו"פ, עיקרי הד"ט סי' מ"ו סק"ב, ובפתחי תשובה (הביא משו"ת סם חיי ועוד פוסקים שהרחיקו לכת והסיקו שאף ימשיכו בקריאה שהתחילו עד גמירא!), ודלא כשו"ת בנין ציון ח"א סי' ח' שחייבים שמעכב אף בדיעבד) אך באג"מ ביאר באו"א קצת, וראה לקמן.

ומצאתי מרגניתא טבא באג"מ או"ח ח"א סי' ק"א וח"ב סי' ח', שמבאר את הרמב"ם הנ"ל (ונעלם ממנו דברי שוע"ר שסתם כהרמב"ם) שתקנת מרע"ה היא דווקא בנוגע לימים טובים. ומביא ב' ראיות לדבריו: 1. שר"ח אינו בכלל שואלין ודורשין בהלכות החג, שנסמך על אותה אסמכתא של וידבר משה את מועדי ה' אל בני ישראל, והוי בכלל אותה תקנה, וכן ר"ה ויוה"כ אינם בכלל, שהרי אין דורשין בהם בהל' החג, כמבואר במהרש"א חדוא"ג בסוף מגילה (וראה לקמן ביאור כ"ק אדמו"ר מה"מ שליט"א לזה); 2) שאין שבת בכלל מועד, כמפורש בערכין י', ב וב"ב קכא, א (ויש להוסיף נדרים עז, א).

ויצא לחדש שיש ב' גדרים בקריאת התורה. מרע"ה תיקן שלא יעברו ג' ימים בלי תלמוד תורה¹⁰, כמבואר בב"ק פב, א, ולכן תיקן שיקראו בשבת ובו"ה. וכן תיקן לקרוא בתורה ביו"ט¹¹ משום לימוד התורה בעניינא דיומא. וגם תיקן מספר הקרואים בקריאות אלו לפי ערך קדושת היום (אלא שבבו"ה יש ספק בגמ' אם משה תיקן ג' גברי או עזרא). משא"כ שאר קריה"ת נתקן משום פרסום זכירה והודעה, ובתענית משום התעוררות תשובה, וקריאות אלו אינם מתקנת מרע"ה.

ולכן מפסיקין קריאת הפרשה לקריאת מועד, שאף היא משום ת"ת, ואין מפסיקין לר"ח, שהיא תקנת אנשי כנה"ג משום פרסום והודעה שר"ח היום. משא"כ בבו"ה, שיש בהם משום ביטול מלאכה, מפסיקין וקוראים פר' ר"ח ויוצאים בזה גם לימוד התורה וגם תקנת הפרסום.

(ובח"ב שם מפרש הירושלמי שבכל הנ"ל, כולל ר"ח, תיקן מרע"ה את מספר הקרואים, ולכן הירושלמי לא הזכיר קריאת בו"ה, וצ"ע.)

¹⁰ ראה בשיעורים לזכר אבא מרי ז"ל ח"א ע' קפ"ד, שמבאר עניין קריאת/שמיעת התורה אף בלא הבנה, וההוספה בתקנת עזרא לקרוא ולתרגם, שהוא עניין לימוד התורה בהבנה.

¹¹ ומסיק שם שבוודאי ר"ה ויוה"כ בכלל תקנה זו, ולא נחית לבאר מאי שנא מר"ח, וצ"ע.

אמנם, בשיחת פורים תשכ"ה בהדרן על מסכת מגילה (תו"מ חמ"ג ע' 18), עמד כ"ק אדמו"ר מה"מ שליט"א על כמה פרטים בסוגיא זו וחידש חידוש נפלא בגדר שואלין ודורשין בו ביום, שמעמיד את כל הדיון הנ"ל באור חדש:

בסיום מסכת מגילה, מביאה הגמרא את דברי המשנה: וידבר משה את מועדי ה' אל בני ישראל, מצותן שיהיו קורין אותן כל אחד ואחד בזמנו.

–במשנה הנ"ל נימנו כל הפרשיות שקורין בכל הימים טובים: "בפסח קורין בפרשת מועדות וכו' בחנוכה .. בפורים .. בראשי חדשים כו'", והמשנה מסיימת: "בשני ובחמישי בשבת במנחה קורין כסדרן, ואין עולים להם מן החשבון" (כשיגיע יום שבת יחזרו מה שקראו בשבת במנחה ובשני ובחמישי), ועל זה מביאים ראי' – "שנאמר וידבר משה .. מצותן כו'", ומפרש רש"י: "אכולה מתני' קאי, ללמוד מכאן שמצוה לקרות ביום המועד מעניני המועדות".

[ואף שבפסוק מדובר אודות "מועדי ה'", ולא אודות שני וחמישי ומנחת שבת – יש לומר:

בתיבת "מועד" יש ב' פירושים: (א) הפירוש הפשוט שקאי על יום טוב, (ב) מלשון "והיו לאותות ולמועדים ולימים ושנים", "העביר המועד, דהיינו זמן קבוע, והרי גם שני וחמישי ומנחת שבת הם זמנים קבועים שחלוקים משאר ימות השבוע.

ובנדו"ד: אף שהכתוב "מועדי ה'" קאי על עיקר ענין המועדים שהם הימים טובים, שמצוה לקרות ביום המועד מעניני המועד, מ"מ, נכלל בזה גם הלימוד בנוגע להקריאה בימים שני וחמישי ומנחת שבת – אם מצד **הפירוש הטפל** בתיבת "מועד", או מצד **טעם** הקריאה מעניני המועד ביום המועד, שמזה למדים בדרך אגב גם בנוגע להקריאה בשני וחמישי ומנחת שבת].

ולאחרי שהגמרא מביאה את דברי המשנה – כדרך הש"ס להביא את דברי המשנה שבהם היא השקו"ט בגמרא – מסיימת הגמרא: "תנו רבנן משה תיקן להם לישראל שיהיו שואלין ודורשין בענינו של יום, הלכות פסח בפסח, הלכות עצרת בעצרת, הלכות חג בחג" (וכפירוש רש"י: "למה הוצרך לכתוב כאן וידבר משה, וכי כל המצות כולן לא אמרן משה לישראל, מהו וידבר משה את מועדי ה' אל בני ישראל, מלמד שהי' מדבר עמהן הלכות כל מועד ומועד כו").

כלומר: נוסף לכך שבכל יו"ט צריכים לקרוא פסוקים **בתושב"כ** מעניני המועד, צריכים גם לדרוש בעניני המועד **בתושבע"פ**, הלכות פסח בפסח, הלכות עצרת בעצרת, הלכות חג בחג.

ג. ולהעיר, שדין זה הוא גם בימי הפורים – שבזה מודגשת השייכות דעניני פורים גם עם סיום המסכת:

אע"פ שבברייתא הנ"ל ש"שואלין ודורשין בענינו של יום" לא נזכר אודות פורים – הרי זה בגלל שמדובר אודות התקנה שתיקן **משה** לישראל, ובזמנו של משה היו רק המועדים שנזכרו בפרשה שסיימה "וידבר משה את מועדי ה' גו'", ועדיין לא הי' היו"ט דפורים (וחנוכה); אבל דין זה הוא גם בנוגע לפורים.

וכמפורש להדיא בגמרא: "פורים שחל להיות בשבת שואלין ודורשין בענינו של יום", ופריך, "מאי אריא פורים אפילו יו"ט נמי, דתניא משה תיקן להם לישראל שיהיו שואלין ודורשין בענינו של יום, הלכות פסח בפסח, הלכות עצרת בעצרת והלכות חג בחג", ומשני, "פורים איצטריכא לי', מהו דתימא נגזור משום דרבה (דגזר לקמן בקריאת מגילה

שמא יעבירנה ארבע אמות ברשות הרבים, אף כאן
גזרו דרשה אטו קריי" (קמ"ל).

ד. ויש לדייק, שבתקנה "שיהיו שואלין ודורשין
בענינו של יום", נזכר רק "הלכות פסח בפסח,
הלכות עצרת בעצרת, הלכות חג בחג", ולא נזכר
אודות הלכות ראש השנה ויום הכיפורים-אף
שבפרשה שסיומה "וידבר משה את מועדי ה' גו"
נימנו גם ר"ה ויוהכ"פ, וכפי שנימנו במשנה פרשיות
התורה שקורין בהם (כפי שמדייק המהרש"א, ועוד
מפרשים).

* * *

ה. ויש לבאר זה ע"פ דברי רבינו הזקן בריש הלכות
פסח, בביאור החילוק שבין הדין ד"שואלין ודורשין
.. הלכות פסח **בפסח**, "להדין ד"שואלין בהלכות
הפסח **קודם לפסח שלושים יום**:"

ובהקדם מ"ש הב"י ש"דיני פסח .. צריך להודיעם
לעם קודם לפסח שלושים יום כדי שיהי' להם שהות
רב להתעסק בטחינת החטים ואפיית מצה והגעלת
כלים וביעור חמץ, דאילו בפסח לית להו תקנתא אי
לא עבדו להו כהלכתייהו מקמי הכי" ("ועוד י"ל
דבפ"ק דע"ז אמרינן דטעמא דבעינן קודם לפסח ל'
יום מפני הקרבן כדי לבודקו ממומין כו"), "והא
דתניא ששואלין בהלכות פסח בפסח והלכות חג
בחג, היינו לדרוש בטעמים שבעבורם נצטוונו
במועד ההיא, וגם כן לדרוש בדברים שאסור ומותר
לעשות בי"ט .. אבל שאר הלכות, קודם לכן שואלין
ודורשין בהם כו."

אך עפ"ז עדיין נשאלת השאלה: מדוע לא מצינו
החיוב דשואלין ודורשין גם בר"ה ויוהכ"פ?

אמנם, רבינו הזקן מפרש ומבאר דברי המג"א
ש"בי"ט עצמו מחוייבים לדרוש בענינו של יום, כגון

פסח ביציאת מצרים" – "שיהי' .. דורש .. בכל רגל בענינו של יום **נס הנעשה בו ביום**, כגון בפסח ביציאת מצרים, ובעצרת במתן תורה, ובחג בהיקף ענני כבוד."

ועפ"ז סרה השאלה בנוגע לר"ה ויוהכ"פ – דכיון שאין בהם ענין של נס, לכן אין שואלין ודורשין בהם.

ו. אך עדיין אינו מובן:

אף שבר"ה ויוהכ"פ אין מה לדרוש בענין של **נס הנעשה בו ביום** – עדיין יש צורך לדרוש **בהלכות** היום. וכמ"ש רבינו הזקן ש"דדרוש לעם בכל רגל הלכות הצריכות לבו ביום, שיודיע להם האסור והמותר בו ביום, הלכות פסח בפסח והלכות עצרת בעצרת והלכות חג בחג, אעפ"י שדרש להם הלכות הרגל שלושים יום לפניו". וא"כ, גם בר"ה ויוהכ"פ, אף שאין בהם ענין של נס, מ"מ, מדוע לא ידרשו בהם "הלכות הצריכות לבו ביום?"

ויובן ע"פ הדיוק בסדר דברי רבינו הזקן בשו"ע (כידוע שגם הסדר בשו"ע רבינו הזקן הוא בדיוק) – "שיהי' .. דורש .. בכל רגל בענינו של יום **נס הנעשה בו ביום** .. וג"כ ידרוש .. הלכות הצריכות לבו ביום, שיודיע להם האסור והמותר בו ביום .. אעפ"י שדרש להם הלכות הרגל ל' יום לפניו:"

סדר דברי רבינו הזקן שמקדים הדרשה "בענינו של יום **נס הנעשה בו ביום**" להדרשה ב"הלכות הצריכות לבו ביום", הוא (לא רק בגלל שאי אפשר לומר שני ענינים בדיבור אחד, אלא גם) מצד **הקדימה בענין**, היינו, שהדרשה ב"הלכות הצריכות לבו ביום" היא רק כאשר מתאספים בלאה"כ כדי לשמוע הדרשה "בענינו של יום **נס הנעשה בו ביום**".

כלומר: מצד ה"הלכות הצריכות לבו ביום", אין להטריח את הציבור להתאסף לשמוע הלכות אלו, כיון שכבר דרשו להם "הלכות הרגל ל' יום לפניו" (שבזה נכלל לא רק לימוד ההלכות הצריכות עד ערב פסח, אלא גם ההלכות הצריכות בפסח עצמו, דאל"כ, לא ידעו כיצד להתנהג בליל הסדר, וכל פרטי ההלכות הצריכות עד לזמן הדרשה); אבל כאשר מתאספים בלאה"כ כדי לשמוע הדרשה "בענינו של יום נס הנעשה בו ביום", אזי מנצלים את ההזדמנות כדי לחזור עוה"פ גם על ה"הלכות הצריכות לבו ביום", ע"ד שמצינו בכ"מ "שמזרזין את האדם קודם מעשה וחוזרין ומזרזין אותו בשעת מעשה", אף שבשביל הלכות אלו בלבד לא היו מטריחים את הציבור, כיון שכבר למדום ל' יום לפני החג.

ועפ"ז מובן הטעם שאין שואלין ודורשין בר"ה ויוהכ"פ בהלכות הצריכות לבו ביום – שהרי בר"ה ויוהכ"פ אין ענין חדש (ענין של נס) שבשבילו יש לאסוף את הציבור, ואילו בשביל ההלכות הצריכות לבו ביום בלבד אין לאסוף את הציבור, כיון שכבר למדו הלכות אלו לפני"ז. עכלה"ק.

ע"פ דברי כ"ק אדמו"ר מה"מ שליט"א בנוגע לשואלין ודורשין, אגב אורחא נמצאנו למדים גם בנוגע לגדרי תקנת קריאת התורה¹² ע"פ ב' הפירושים בתיבת 'מועד' בביאור הנ"ל – (1) שמשה תיקן לקרוא ענייני המועד במועד – דהיינו בימים טובים וחוה"מ, בנוסף לתקנתו לקרוא בכל שבת ז' גברי על סדר התורה, (2) שתיקן שבכל 'מועד' שיהיה לישראל – אם זה ר"ח או ימים טובים שיתחדשו לעתיד או בתעניות וגם בב' וה' ומנחת שבת (אף שלכאורה נתוספה בימי עזרא, כדברי הגמ' בב"ק, שתיקנה משום יושבי קרנות, אבל עדיין היא כלולה בתקנת מרע"ה לקרוא בכל 'מועד' – ולהעיר שע"פ קבלת האריז"ל,

¹² להעיר מח"י תכ"ט סק"ג שאנו מקיימים תקנת שואלין ודורשין בו ביום ע"י קריה"ת.

קריאת מנחה מקודשת טפי, שהיא כנגד ג"ר וקריאת שחרית כנגד ז"ת, ואכ"מ).

ולפי הנ"ל נמצא שאין מחלוקת בין הבבלי והירושלמי, ודברי הרמב"ם ואדה"ז הם בדיוק נפלא, שבשבתות וימים טובים, תיקן את **תוכן** הקריאה וגם מספר הקרואים (חוץ מחוה"מ, שמשמעות אדה"ז שאין מספר הקרואים מתקנת מרע"ה, אבל אין זה משנה לגבי תוכן הקריאה), ולכן פוסקים בקריאת הפרשיות עבור קריאות אלו, שגם תוכנם הוא מתקנת מרע"ה (ומלכתחילה תיקנם שידחו את השבת). משא"כ בר"ח, בו"ה, מנחת שבת, חנוכה ופורים, ותעניות, שאף שהם כלולים בתקנה לקרוא בתורה בכל מועד, אין הקריאה הפרטית מתקנת מרע"ה, ולכן אין לדחות מפניה קריאת פרשת השבוע.¹³

ולאור הנ"ל אתי שפיר מ"ש בשוע"ר רפ"ב שבר"ח שחל בשבת, "שקריאת הפרשה שבספר שני הוא מתקנת אנשי כנסת הגדולה", שהרי כבר יצא ידי תקנת מרע"ה לקרוא במועד בעצם קריה"ת שקרא כבר בפרשת השבועה, ומה שמוסיפים לקרוא פרשת היום של ר"ח הוא רק מתקנת אנשי כנה"ג.

וכן מובנים דברי הצ"צ שהיה מקום להחמיר יותר בקריאת שבת ויו"ט שבהם הקריאה גופא היא מתקנת מרע"ה, שלכן ראוי להחמיר בספיקה כעין של תורה, משא"כ בשאר קריאות, שהגם שנכללו בתקנתו לקרוא בתורה בכל 'מועד' ושלא יעברו ג' ימים בלא תורה, אין הקריאה עצמה (ה'חפצא' של הקריאה) מתקנתו.

ולכאורה אפשר לתאם ביאור זה לחילוק שחידש האג"מ (אף באו"א קצת), שהקריאות של שבת ויו"ט שתיקן מרע"ה את **תוכן** הקריאה הם משום ת"ת, וכן התקנה שלא יעברו ג' ימים בלא

¹³ ובזה סרה קושיית הבאה"ג על המחבר סי' תרס"ח ס"ב בנוגע לקריאת שמח"ת בארה"ק תובב"א, וראה חת"ס מגילה לא, א בד"ה יו"ט האחרון קוראים כל הבכור דהאידינא שתקנו לקרות פר' המוספין בס"ת ב', כבר אין חיוב לקרוא בעניינא דיומא בס"ת הא'. ולפי מה שביארנו, אתי שפיר טפי, שגם קריאת פרשת השבוע—ובנדו"ד פ' וזאת הברכה—וגם קריאת עניינא דיומא הם מאותה תקנה של מרע"ה משום ת"ת בשבת ויו"ט, ולאחר שכבר קוראים מעניינא דיומא במפטיר, שוב אין מניעה מלקרות וזאת הברכה.

תורה, משא"כ שאר הקריאות שרק תיקן שיקראו בימים מסוימים, עיקר התקנה הוא משום פרסום והודעה, ועצ"ע.

חובה לחזור ולקרות בפ' ר"ח

לאחר הקדמה הנ"ל בשעשועי תורה, נחזור לענייננו. הנה פשוט הדבר (ומפורש בכ"מ בשו"ע לפי העניין) שכל שהחסיירו חובת היום (חוץ מחנוכה, כאמור לעיל)—בין בר"ח, בין בד' פרשיות, בין בשאר קריאות, ואפילו בתקנת הגאונים להפטיר בפרשיות המוספין במועדים (ראה מג"א קל"ז סק"ו ובמחה"ש שם)—לא יצאו י"ח וחייבים להוציא ס"ת ולחזור ולקרוא מה שהחסיירו.

אלא שבמקרה דנן, היה מי שטען שמכיוון שכולם ישמעו את חובת היום של ר"ח בקריאת התורה הקבועה בזמן תפילה¹⁴, אבל לענ"ד, לית דין צריך בושש שברגע שפרשו ונעשו ציבור לעצמם, חל עליהם חובת הציבור בכל פרטי הקריאה, כולל חובת היום שהוא מתקנת אנשי כנה"ג, וא"א להחשיבם שוב ליחידים לצרפם לציבור הקבוע שיצאו בקריאתם. הא למה הדבר דומה, למי שירצו להוציא ס"ת לקרוא חצי מהקריאה, כפי מספר העולים שרוצים לעלות, שפשוט שאסור לעשות כן.

אמנם, אם לא היו נזכרים שר"ח היום לפני שסיימו את הקריאה והפטורה והיו מחזירים את הס"ת ומתפזרים, הדעת נוטה שאינם חייבים להתאסף מחדש, ויכולים לשמוע את חובת היום במניין הקבוע¹⁵, אך כל זמן שנשאר עליהם חלות של ציבור¹⁶,

¹⁴ להעיר ממשמרת שלום מהרה"ק מקוידנוב סי' י"ג סק"ב שמי ששמע קריה"ת לפני תפילה צריך לחזור ולשמוע על הסדר, אך כ"ק אד"ש שלל זאת באג"ק ח"ג ע' ד'.

¹⁵ כן משמע מלקו"ש ח"ד ע' 1287, שחובת הקריאה היא רק כשיש ציבור לפנינו, ולהעיר מחקירת הגר"ח הידועה בגדר חיוב קריה"ת, אם היא חובת הציבור או חובת יחיד, ברכת שמואל יבמות סי' כ"א, וראה בלקו"ש שם במקומות המצוינים בהע' 3, לקו"ש חכ"ט ע' 15-414, רץ כצבי ח"א סי' ג', ואכ"מ.

¹⁶ להעיר מלקו"ש ח"ל ע' 217, צפע"נ כללי התורה והמצוה, ע' ציבור, צפע"נ סנהדרין מג, ב, מכות כד, א, מהדו"ת צ, ב.

אינם יכולים לפטור את עצמם מקריאת חובת היום ע"י שיצטרפו אח"כ לציבור אחר.

קדיש

ועתה נבוא לדון במה שהסתפקתי באם יאמרו קדיש עוה"פ.

הנה בטור סי' רפ"ב מביא בשם מהר"ם מרוטנבורג "שאם טעה ש"צ וסיים הפרשה עם הששי ואמר קדיש שאין צריך לקרות עוד אחר אלא יקרא עם המפטיר מה שקרא עם הו' ויאמר אחריו קדיש שהרי מפטיר עולה למנין ז'", והרא"ש חולק עליו וסובר שאין לומר קדיש שוב, וסתימת כל האחרונים כהרא"ש¹⁷.

אמנם, הפרמ"ג (סי' תרפד א"א סק"ד) חידש שאם אמרו קדיש בשבת ר"ח טבת אחרי שסיימו את פרשת השבוע בשישי, טרם קראו פרשת ר"ח, יאמרו קדיש שנית אחרי שביעי. ותמהו כמה שלכאורה מאי שנא ממה שפסק כהרא"ש בסי' רפ"ב שאינו אומר קדיש שנית? אלא שהשערי אפרים (שער ח' סע' ע"ז ובפתחי שערים שם) פסק כהפרמ"ג, ואף הוסיף שאף אם קראו שבעה בפרשת השבוע ואמרו קדיש, צריכים לומר קדיש שנית אחרי קריאת ר"ח, שהרי לא נסתלק חובת הקריאה עד אז ולא כיוונו אלהבא.¹⁸ ולא זו אף זו, שמסתפק בקריאת ר"ח טבת שחל בחול, כשהוציאו ב' ס"ת וקראו ד' גברי בשל ר"ח ואמרו קדיש, ועכשיו צריך לקרוא לחמישי בחנוכה משום פגמו של ס"ת, אולי יאמר קדיש עוה"פ—דלא כמג"א סי' תרפ"ד סק"ד (שם ובסע"ב בפתחי שערים). ותמך יתדותיו בא"ר הל' ת"ב בשם לקוטי פרדס לרש"י דאין לך קריאת פסוקים שאין מקדשין אח"כ. והמשנ"ב (תר"א סק"א, תרפ"ה סק"ב נמשך אחריו).

¹⁷ עיקרי הד"ט סי' ו' אות ז', לבוש רפ"ב ס"ו, מט"י אות י', מובא בכה"ח סקס"ו, משנ"ב סקל"ד, פרמ"ג א"א סקי"ז.

¹⁸ צ"ע מה יהיה הדין לדעת השע"א וסייעתו בש"ץ שאמר קדיש אחרי שביעי וחשב שהיום לא ר"ח, ואחרי כן נודע לו שהוא ר"ח לפני שקראו למפטיר, האם יצטרך לומר שוב קדיש לשיטתם? מצד אחד, הרי לא כיוון בקדיש לקריאה זו. לאידך, למיטב ידיעתי, לא מצאנו מקור לחזור על קדיש, כשלא טעו הציבור כלל, רק בגלל שמי שאמר קדיש לא כיוון בשעת מעשה לקריאה הנכונה למפטיר.

נמצא שג' עמודי הוראה קבעו שיש לומר קדיש שנית, ומי יבוא אחריהם? אלא שתורה היא וללמוד אני צריך, ולא זכיתי להבין דבריהם, שהרי לכאורה במקרה שנחלקו הרא"ש ומהר"ם יש יותר סברא לומר קדיש עוה"פ, שהרי שם לא קיימו תקנת מרע"ה להעלות ז' גברי, ומה איכפת לן שאמר קדיש לפני קריאת ר"ח—כדרך שעושים לכתחילה בכל שבת ר"ח, שקוראים פ' ר"ח למפטיר!?

ומה שהשע"א חושש שיאמרו פסוקים בלא קדיש, הרי אין אנו מקפידין לומר תמיד קדיש אחרי פסוקים. ואף אחרי אשרי—שכמה פסוקים צווחו שלא להפסיק בינו לבין הקדיש שלפני מוסף—פוק חזי שברוב בתי כנסת מפסיקין טובא לדרשות והכרזות וכו'. וידוע הדיון בספק חיוב קדיש אם הוי ע"ד ברכה לבטלה שסב"ל, ואכ"מ. ובפרט שעיקר תקנת הקדיש בקריה"ת ע"י רבנן סבוראי היה להפסיק בין קריאת החובה ומפטיר שאינו עולה למניין שבעה, כמבואר בשו"ת הר"י מיגאש סי' פ"ט ושוע"ר סי' רפ"ב סעי"ב וסעט"ו. ומבואר שם בר"י מיגאש שא"א כלל לומר קדיש אחר מפטיר, שכל הטעם למה שקוראים מפטיר הוא לכבוד התורה שיקדים קריאתה לקריאת נביאים, ואם נפסיק בקדיש, חזר להיות הקורא כשאר העם, ולכן אין אומרים קדיש בקריה"ת ביוה"כ ת"ב ושאר תעניות במנחה, משום שא"א להפסיק לפני הפטורה. ואף שבתשובת הריב"ש סי' קי", הובאה ביתה יוסף בריש סי' רפ"ב סק"ה, מסתפק בזה אם הפסק מועט של קדיש מפסיק לאותו קורא, ברור שאין לעשות כן בלי הכרח גמור (שם מדובר שאין אחר שיודע לקרות בהפטורה).

ולמעשה, אף באותו עולה, סתימת הפסוקים כהר"י מיגאש שאין מפסיקין בקדיש בין מפטיר להפטורה.¹⁹ ולכן לכאורה נראה שאין לנו לחזור לומר קדיש אחרי קריאת פרשת ר"ח לפני שמפטירין, וכל מה שנשאר לדון הוא האם לומר קדיש אחרי ההפטורה.

¹⁹ שוע"ר סעי"ח, מג"א סקט"ז, פרמ"ג א"א סקט"ז, ובמ"ז סק"ה, הגהות הגרעק"א סק"ו, וראה בשיחת י' שבט תשכ"ג, תו"מ תשכ"ג חל"ו ע' 133.

וא"כ, בנדו"ד שעומדים לפני התפילה, יש מקום לומר שעדיף לסמוך על הקדיש דרבנן לפני הודו שיחול גם על קריה"ת, ולא ליכנס לשאלה של ריבוי בקדישים.²⁰ ותא חזי כמה החמיר כ"ק אדמו"ר מה"מ שליט"א למעט בקדישים שאינם צריכים.²¹

ועתה נחזור אל הראשונות, באג"מ או"ח ח"א סי' ק"א, שעיקר הדיון שם הוא בנוגע לשאלה דומה מאוד לענייננו, שנשאל "בדבר מה שטעה הקורה בחוה"מ פסח אחר שגמר לקרא בס"ת הראשונה שהוא השלישי אם צריך לומר עוד הפעם קדיש אחר הרביעי". ולאחר שמפלפל בטעם מחלוקת מהר"ם והרא"ש ואם מקרה זה יהיה תלוי במחלוקתם, ואחר שחידש את חידושו בב' סוגי קריה"ת, מסיק כדברים האלה:

והנה מצד קריאת הפסוקים לא היו מתקנים לומר קדיש דהיה סגי בהקדיש שאומרים אחר אשרי ויהיה קאי על כל הפסוקים שקראו קודם, ורק על קה"ת שמדין למוד תקנו קדיש בפני עצמה משום חשיבות מצות הלמוד או משום שהוא ענין אחר לגמרי. וזה שאומרים קדיש אף אחר קריאת ר"ח וחנכה ופורים ותענית משום שגם בהו נעשה גם דין למוד כדבארתי.

וא"כ בשבת ר"ח וד' פרשיות שדין למוד יצאו בפרשת השבת ורק שעכ"פ צריך לקרא של ר"ח וד' פרשיות לפרסם ולהודיע וממילא הוא גם בדין למוד, הוי דין למוד שלהן רק טפל להקריאה כיון שעצם קריאתה אינה ללמוד. ומטעם זה לא איכפת לן מה שקורא זה המפטיר אף שקריאתו אינה לחובה רק לכבוד התורה כיון דעכ"פ איכא הפרסום מזה, וגם מצד כבוד התורה הוא קורא זה גם כדין למוד ממילא והויא אף קריאת המפטיר כתקנת קריאה זו בין לענין העיקר ובין

²⁰ באה"ט סי' נ"ה סק"א, כנה"ג הגהות הטור שם, דבר שמואל סי' קפ"ג, שער הכולל פי"א אות כ"ט, פמ"ט אות ז'.

²¹ אג"ק ח"ה ע' שי"ג, הוספה לקובץ מכתבים בתהלים אהל י"צ, ועוד.

לענין הטפל שבו. ולכן מאחר שדין למוד שבו שזה מצריכו שיאמרו לאחריו קדיש הוא רק טפל נמצא שהוא טפל לקריאת הפרשה שעיקרה ללמוד ככל מפטיר שג"כ קריאתו הוא כדין למוד אך מכיון שעיקרו אינו ללמוד אלא מפני כבוד התורה נחשב טפל לעיקר הקריאה, כ"כ קריאת ד' פרשיות ור"ח וחנכה שהלמוד שזה מצריכו לקדיש אינו עיקר הקריאה הוא טפל לעיקר הקריאה שהיא פרשת השבת ונפטר בהקדיש שלאחר הפרשה ככל מפטיר. ומתורץ קושית הר' ישעיה שהביא ב"י והוא מנהגו ונכון מאד.

ענף ג. ונמצא לפ"ז שהקדיש תקנו לומר אחר שגמרו כל הקריאה שעיקרה ללמוד. וא"כ למה שבארתי שסך הקרואים הוא רק מדין למוד הו' פסוקי קריאת כל השבעה קרואים מדין למוד שתקנו שילמדו בשבת זו פרשה זו ולחלקה לשבעה קרואים. וא"כ בשבת ר"ח טבת אדר וניסן שיש ג' ס"ת דהו' כרחו לתקן שיקרא אחד מהשבעה קרואים פרשת ר"ח דהא לא תקנו שיקראו יותר משבעה קרואים לחובה הו' כרחו ממילא להחשיב גם פרשת ר"ח בשבת זו מפרשת היום שעיקרה ללמוד ונחשב שלא נגמר פרשת היום עד אחר שקרא השביעי פרשת ר"ח בס"ת השניה, דלכן אף שלרא"ש אם גמרו הפרשה בששי הו' קריאת השביעי רק טפל משום שגמרו בששה גם מה שהיה צריך השביעי לקרות וא"כ גמרו כל מה שתקנו ללמוד היום רק שלא למדו כהתקנה בשבעה ונמצא שעיקר הקריאה יצאו ודין שבעה קרואים הוא רק טפל אבל בשבת ר"ח וד' פרשיות שהשביעי קורא בשל ר"ח גם להרא"ש הוא מעיקר הפרשה שתקנו לקרות היום ללמוד דגם להרא"ש כל מה שתקנו לקרות להשבעה היא היא הפרשה שהצריכו היום ללמוד ולכן לא נחשבה נגמרה הפרשה עד שיקראו גם את של

ר"ח. וכן אם היה המנהג שיקרא השביעי בשלישית היה נחשב שלא נגמרה הפרשה עד אחר כל הקריאות והמפטיר היה צריך לכפול.

ומדוקדק מאד לשון הרא"ש שכתב שלא יאמרו קדיש עד שיגמרו הפרשה ולא אמר עד אחר שיקראו שבעה קרואים משום שאין הקפידא לקדיש בקריאת שבעה רק שמה שצריך לקרא לשבעה קרואים הם הסימן עד כמה היא הפרשה ואין להפסיק באמצע בקדיש, וצריך לומר הקדיש אחר השניה למנהגנו שהשבעה קרואים נגמרו בשניה שבזה נחשב נגמרה הפרשה אף שגמרו הסדרה בראשונה. ואף בדיעבד שאמרו קדיש אחר הראשונה יצטרכו לומר פעם שניה כמו באמרו באמצע הפרשה, ורק כשגמרו הפרשה שצריכין כל השבעה לקרות בששה ואמרו קדיש סובר הרא"ש שנפטר אף השביעי שיקרא אח"כ מטעם טפל כדאיתא בטור בשמו וליכא שום סתירה ושיטתו נכונה. עכ"ל.

וממשיך להסביר עפ"ז את הפרמ"ג המוקשה הנ"ל, ודלא כהשע"א שבנה ממנו בניין אב, אלא שלפי מה שהעלה שצריכים לומר קדיש דווקא אחרי מה שתקנו בתורת לימוד, ובשבת ר"ח טבת שתיקנו לקרוא פ' ר"ח לשביעי, הרי מעצם השתייכותה לז' גברי דקריאת שבת, נהפכה גדרה להיות מסוג הקריאה שהיא מתורת לימוד! ולכן מובן למה הפרמ"ג ס"ל שגם לפי הרא"ש יש לומר קדיש עוה"פ במקרה כזה, שפתיים יישק.

נמצא שמצינו אילן גדול להתלות בו שלא לומר קדיש בנדו"ד, דאיכא תרתי לטיבותא, שכבר קראו ז' גברי וסיימו פרשת השבוע לפני שאמרו קדיש, ומה שנשאר לקרוא פ' ר"ח הוא טפל לעיקר הקריאה, ולא תקנו עליו קדיש כלל, וגם לא על ההוספה שקראו בטעות למפטיר בפרשת השבוע.

וכל זה הלכה ולא למעשה, בבחינת מורה אחר מעשה שאין שומעים לו²², ולא באתי אלא ללמד זכות על עצמי, העני ממעש וקצר הדעת. ואם שגיתי, ה' הטוב יכפר בעדי.

²² יבמות עז,א.